

І.М. Титарчук*

ДЕРЖАВНИЙ ВПЛИВ НА ЦІНОУТВОРЕННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Необхідність державної підтримки цін на сільськогосподарську продукцію пояснюється тими моментами, які безпосередньо впливають на виробництво продукції аграрного сектору: урожайність продукції сільського господарства, нееластичність попиту на продукцію, обмеженість споживання продуктів харчування, перевиробництво чи дефіцит на світовому ринку і т.д.

Дослідженням цих проблем займаються багато вчених, зокрема, М.Д. Янків, Б.Й. Пасхавер, Н. Саперович, Г. Довганчин, С. Передерієва та інші.

Метою статті є аналіз державного впливу на ціноутворення на ринках сільськогосподарської продукції та шляхи його удосконалення.

До системи державної підтримки цін належить сукупність адміністративних та економічних форм і методів впливу на несприятливі умови формування цих цін у ринковому середовищі.

© Титарчук І.М., 2005

* аспірант Національного аграрного університету

При застосуванні адміністративних методів зміна рівня цін відбувається негайно, однак їх використання носить досить обмежений характер. Наприклад, за Законом “Про державну підтримку сільського господарства України” об’єктами державного цінового регулювання є такі товари: пшениця і суміш пшениці і жита, жито, ячмінь, овес, кукурудза, борошно пшеничне, соєві боби (неподрібнені), насіння льону (неподрібнене), насіння ріпаку (неподрібнене), насіння соняшнику (неподрібнене), шишки хмелю, цукор з цукрових буряків. Для цих товарів держава здійснює регулювання гуртових цін¹.

Економічні методи мають більш широке застосування ніж адміністративні, при цьому необхідний певний час для того, щоб ціна відреагувала на дію того чи іншого цінового механізму. Економічна підтримка цін здійснюється шляхом впровадження системи підтримки цін, яка включає інтервенційні операції, компенсаційні виплати, застосування механізму дотацій (на окремі види сільськогосподарської продукції та ін. (схема 1))².

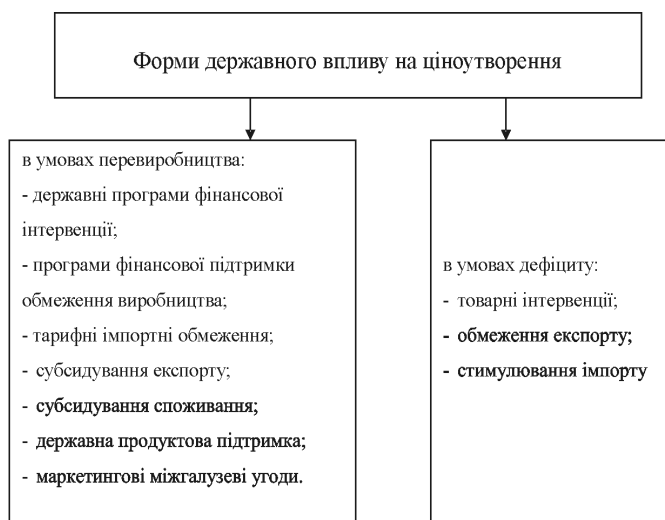

Схема 1. Основні форми державного впливу на ціноутворення в агропродовольчій сфері

Можна виділити кілька етапів еволюції заходів підтримки внутрішніх цін в Україні після переходу на ринкові умови господарювання:

1992-1993 роки — механізм державного замовлення на основні види сільськогосподарської продукції, що базувалось на “індикативних” цінах;

1994-1995 роки — поступова заміна державних замовлень державними закупівлями зернових та цукру;

1996-1999 роки — ціноутворення за бартерними угодами через державні товарні кредити;

2000-2003 роки — припинення використання державних товарних кредитів, запровадження нових механізмів централізованого регулювання цін на зерно та цукор;

2004 р. — прийняття Законів України “Про державну підтримку сільського господарства України” та “Про молоко та молокопродукти”, які легалізують інтервенційну та дотаційну діяльність держави з метою забезпечення паритетності та стабільності цін на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції.

¹ Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 49. – Ст. 527.

² Економіка сільського господарства Росії. Телетайп. / 2004. – № 3. – С. 143.

Необхідність прийняття зазначених законів зумовлена наявністю цінових диспропорцій на продукцію сільського господарства і на ресурси для нього, недостатній розвиток конкуренції між трейдерами, постачальниками засобів виробництва, монополізація обмеженою кількістю збуту сільськогосподарської продукції, недостатня попереджувальна робота з боку уряду щодо промислового та фінансового монополізму в ціноутворенні. На внутрішньому ринку ціни на паливно-мастильні матеріали, хімічні та ряд інших засобів вже досягли світового рівня, тоді як на переважну більшість видів сільськогосподарської продукції вони залишаються набагато нижчими за світові³.

Цінова політика за Законом України “Про державну підтримку сільського господарства України” спрямовується на забезпечення відтворення виробництва сільськогосподарської продукції на основі запровадження мінімального та максимального рівня закупівельних цін та регулювання доходів сільськогосподарських товаровиробників через систему державних субсидій і дотацій на тваринницьку продукцію

Інтервенційні операції доповнює механізм під товарного кредиту, за яким сільськогосподарський товаровиробник одержує аванс на посівну компанію під заставу продукції, яка оцінюється за встановленими цінами. Цей процес здійснює Аграрний фонд, який зберігає заставлену продукцію протягом 9 місяців. При сприятливій ринковій кон’юктурі товаровиробник - власник зерна може продати продукцію і повернути державі кредит. За несприятливих умов заставлена продукція може перейти у власність держави-кредитора за заставними цінами.

Щодо підтримки тваринництва, то за зазначеним Законом “об’єктами бюджетних дотацій є... молоко незбиране вищого, першого і середнього ґатунку (не піддане будь-якій обробці, переробці чи пакуванню для потреб подальшого продажу). Закон України “Про молоко і молокопродукти” передбачає запровадження інтервенцій на ринку, однак підзаконні акти здійснення цих заходів щодо тваринницької продукції поки-що не прийняті⁴.

Підтримка цін на худобу здійснюється на основі Наказу Міністерства аграрної політики України від 26 січня 2001 року № 8/48, якими передбачаються доплати за високо вагові кондиції (вище 300 кг). За цією формою підтримки, наприклад, на Сквирський район Київської області в 2003 році було виділено з бюджету за проданий молодняк ВРХ суму доплат у розмірі 113,0 тис. грн. при кількості голів 25 тис., за продані свині – 51,5 тис. грн., при кількості голів на 1 травня 2003 р. – 21,5 тис., але ці кошти надійшли до виробників невчасно і не в повній мірі. У майбутньому очікується збереження цього важелю, а також поширення інтервенційної діяльності держави на ринок м’яса.

Досвід зарубіжних країн засвідчує, що вплив держави на ціноутворення в сільськогосподарському виробництві можливий лише при наявності системи оптових ринків сільськогосподарської продукції – без чого неможливо здійснювати фінансові та товарні інтервенції за встановленими державою мінімальним та максимальним рівнями цін, вигідними для виробника. Такі ринки в Україні поки-що відсутні, практично не функціонує біржова торгівля.

У країнах ЄС основним механізмом підтримки цін стають компенсаційні платежі, які виплачуються фермерам для покриття різниці між ринковою та цільовою (індикативною) ціною. Дані платежі встановлюються з розрахунку на 1 га посіву та 1 голову худоби. Якщо знижуються індикативні ціни (ціни підтримки), з метою збільшення попиту, то компенсаційні виплати збільшуються у таких розмірах щоби загальні обсяги підтримки не зменшувались.

Щодо прогнозування в системі ціноутворення, то слід сказати, що за повідомленням ОЕСР згідно з доповіддю “Перспективи сільського господарства у 2002-2007 рр.”, світові ціни на продукцію аграрного сектора можуть поступово підвищитись, порівняно з нинішніми, так як

³ Основи аграрної економіки: Підручник / В.П. Галушко, Гвідо Ван Хуленбрук, О.А. Ковтун та ін. – К.: Вища освіта, 2003. – С. 13.

⁴ Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 47. – Ст. 513.

очікується загальне прискорення економічного розвитку. При цьому більш швидке підвищення цін очікується на м'ясо і молочну продукцію. Згідно з прогнозом ціни на масло, фуражне зерно підвищаться відповідно на 13 і 15 %, на пшеницю на 8,5 %, а на яловичину на 6 %.

Тому сподівання на вирішення усіх цінових проблем лише державою, без обов'язкового пошуку товаровиробниками сировини і переробниками цієї продукції та іншими партнерами по агропродовольчому комплексу шляхів збалансування економічних інтересів неможливе⁵. Необхідним є всебічний розвиток спільної підприємницької діяльності всіх учасників єдиного взаємопов'язаного технологічного ланцюга виробництва кінцевої продукції на паритетній основі: широке застосування прямих договірних відносин між партнерами дає можливість уникнути багатьох посередників, що поліпшує ціни при здійсненні купівлі-продажу; розвиток агропромислових асоціацій, забезпечує рівні права та умови для суб'єктів підприємництва, ефективні дослідницькі роботи та освітні послуги; укладення договорів між виробниками і переробниками на засадах інтеграції (партнерства), які досить поширені в країнах ЄС, гарантує збут спільно виробленої продукції за наперед обумовленими цінами; узгодження цін у маркетингових ланцюгах в межах міжгалузевих об'єднань стабілізує цінову ситуацію на продуктових ринках.

Україна має бути готовою до конкуренції на міжнародних ринках шляхом здійснення комплексу заходів непрямої підтримки цін на внутрішньому ринку, які б з однієї сторони містили досвід країн-членів СОТ, а з другої — забезпечували б відповідні нагромадження, необхідні для відтворення сільського господарства і достатнього рівня життя сільськогосподарських товаровиробників.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою фінансів
Національного аграрного університету
(протокол № 6 від 14 грудня 2004 року)*

